

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯ, ГЕОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР
МИНИСТРЛІГІ**

«Қазгидромет» РМК

**Тау өзендері бойынша гидрометеорологиялық ақпараттар №38
(Жаңбыр генезисті сел қауіптілігінің күнделікті бюллетені)**

«28» маусымға 2022 ж.

(бюллетеннің әрекет ету аралығы «27» маусым күні 21 сағаттан «28» маусым күні 21 сағ. дейін 2022 ж.)

құрастырылған уақыты: 27.06.2022 ж.

Мекен жайы : Нұр-Сұлтан қ., Мәңгілік ел, 11/1
Алматы қ., Абай көшесі, 32

Кезекші синоптик:	Смагулова С.	тел.: 8(7172) 79-83-75	e-mail: ukpp@meteo.kz
Кезекші инженер-гидролог:	Молдағалиева А.	тел.: 8(7172) 79-83-94	e-mail: moldagalieva_a@meteo.kz
СҮЗСББ басшысы:	Яфязова Р.	тел.: 8(727) 267-64-87	e-mail: seli@meteo.kz

**2022 жылғы «28» маусымға
ҚР таулы аудандары бойынша ауа-райы болжамы**

Іле Алатау	Таңертең және күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Солтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. 2000 м: ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 21-26 градус жылы. 3000 м: ауа температурасы түнде 8-13, күндіз 13-18 градус жылы.
Күнгеі Алатау	Таңертең және күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Солтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 20-25 градус жылы.
Теріскей Алатау	Таңертең және күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Солтүстік-батыс желі 9-14, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 10-15, күндіз 20-25 градус жылы.
Жетісу Алатау	Күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Оңтүстік-шығыс желі 9-14, найзағай кезінде 15-20 м/с. 2000 м: ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 19-24 градус жылы. 3000 м: ауа температурасы түнде 8-13, күндіз 15-20 градус жылы.
Қырғыз Алатау	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1,0-3,0 мм), найзағай, бұршақ болады. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 11-16, күндіз 30-35 градус жылы.
Талас Алатау (Жамбыл облысы)	Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1,0-3,0 мм), найзағай, бұршақ болады. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 9-14, күндіз кей жерлерде 15-20 м/с күтіледі. Ауа температурасы түнде 11-16, күндіз 30-35 градус жылы.
Талас Алатау (Түркістан облысы)	Өткінші жаңбыр (1,0-5,0), найзағай, дауыл. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 8-13, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 13-18, күндіз 20-25 градус жылы.
Өгем жотасы	Өткінші жаңбыр (1,0-4,0), найзағай, дауыл. Солтүстік-батыстан жел соғады, күші 8-13, найзағай кезінде екпіні 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 15-20, күндіз 23-28 градус жылы.
Маңғыстау таулары	Жауын-шашынсыз. Кей жерлерде шаңды дауыл. Жел солтүстік-шығыстан, шығыстан күші 9-14, кей жерлерде 17-22 м/с. Ауа температурасы түнде 23-28, күндіз 35-40 жылы.
Сауыр	Жауын-шашынсыз. Жел оңтүстік-шығыстан, оңтүстіктен 9-14 м/с. Ауа температурасы түнде 13-18, кей жерлерде 8, күндіз 25-30, кей жерлерде 22 градус жылы.
Тарбағатай	Түнде кей жерлерде жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Жел оңтүстік-шығыстан, оңтүстіктен 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 15-20, кей жерлерде 23, күндіз 27-32, кей жерлерде 35 градус жылы.
Қазақстандық Алтай	Кей жерлерде жаңбыр (1,0-9,0 мм), найзағай, бұршақ. Жел оңтүстік-шығыстан, оңтүстіктен 9-14, кей жерлерде 15-20 м/с. Ауа температурасы түнде 18-23, кей жерлерде 15, күндіз 28-33, кей жерлерде 23 градус жылы.

2022 жылғы 27 маусымдағы жағдай бойынша Іле Алатауының таулы өзендеріне шолу

Өткен үш тәулікте Іле Алатауының таулы өзендерінде су деңгейінің шамалы ауытқуы байқалды. Бір тәулік ішінде кейбір өзендерде су деңгейі көтерілді: Кіші Алматы өзені – Мыңжылқы және Тұйықсу ГБ-де, Үлкен Алматы – Үлкен Алматы көлінен 1,1 км жоғары ГБ-де 1 см-ге, Үлкен Алматы – Проходной өзенінен 1 км жоғары орналасқан ГБ-де 5 см-ге, Қаскелен – Қаскелен және Талғар – Талғар ГБ-де 2 см-ге көтерілуі байқалды. Үлкен Алматы көлі – Көлдің солтүстік жағалауындағы ГБ-інде су деңгейі 10 см-ге көтерілді. Таулардағы температуралық фон 12°C-дан 25°C-ға дейінгі жылу диапазонында сақталады. Нөлдік изотерма теңіз деңгейінен 4835 м биіктікте орналасқан.

Білімқұмарлар үшін селдер туралы мәліметтер

Сел-су мен қатты компонент қоспасының ағыны, оның шығыны өзінің потенциалдық энергиясы есебінен қозғалатын қатты компоненттен туындайды. Сел-көп факторлы құбылыс. Табиғи селдердің пайда болуын және олардың сипаттамаларын анықтайтын факторлар гидрометеорологиялық, геологиялық, геоморфологиялық және т.б. болып табылады. Үш аймақты ажыратады: селдің пайда болуы, дамуы және бұзылуы.

Пайда болу зонасы

Сел шұңқыры-коллювиалды-делювиалды шөгінділерден тұратын беткейді кесетін сызықты тереңдеу. Шұңқырлардың тереңдігі сирек 10 м-ден асады, көлбеуі 15-35 градус аралығында сақталады.

Жаңбыр генезисті селдері пайда болатын шұңқырлар

Шұңқыр өте қарқынды және ұзақ сұйық жауын-шашын оның су жинау алабына түскен кезде селдің пайда болу орнына айналады. Соңғы уақытқа дейін шұңқырлардағы селдер нәсерлі сұйық жауын-шашын кезінде пайда болған ұсақ су ағындарымен борпылдақ жыныстардың механикалық өзара әрекеттесуі нәтижесінде пайда болады деп есептелді.

Қазгидрометтің зерттеулері көрсеткендей, шұңқырлардағы селдер суға қаныққан борпылдақ жыныстардың ығысуы нәтижесінде пайда болады. Селдің пайда болу орнынан жоғары эрозия іздері табылған жоқ. Белгілі болғандай, шұңқырдағы борпылдақ жыныстардың сулануы жер асты арнасы ағыны арқылы ағындық режимде жүзеге асырылады.

Жер асты ағынды каналын қалыптастыру, шұңқырларда борпылдақ жыныстарды ылғалдандыру және жылжыту механизмдері туралы мына кітаптан білуге болады: Степанов Б.С., Яфязова Р.К. «Селевые явления Юго-Восточного Казахстана: Т.3. Селевые процессы и селетехнические сооружения». – Алматы, 2014. – 434 с.

**Іле Алатауының таулы өзендерінің режимі туралы мәліметтер
2022 ж. "27" маусымға**

№	Өзен	Пункт	Биіктік, м	Ауа температурасы, °С			Жауын-шашын, мм		Су деңгейі, см		Су өтімі, м ³ /с			Тәуліктегі су деңгейінің өзгерісі (8 сағ.), см	Лай- лылық	
				Макс. 26.06	Мин. 27.06	08 сағ. 27.06	Күн. 26.06	Түн. 27.06	Орт. 26.06	08 сағ. 27.06	Орт. 26.06	Макс. 26.06	08 сағ. 27.06			
1	К. Алматы	Мыңжылқы М	3017	14.2	7.6									*	*	
2	К. Алматы	Мыңжылқы ГБ*	3017			10.0				262	261			+1	*	
3	К. Алматы	Тұйықсу а. ГБ	2466			15.0				618	618	2.09	2.18	2.18	+1	*
4	К. Алматы	Шымбұлақ М	2200	17.9	15.4									*	*	
5	К. Алматы	Сарысай ГБ	1928			16.0				271	270	2.79	2.87	2.72	0	0
6	К. Алматы	Медеу ГБ	1700			18.0				113	113				0	0
7	Батарейка	Просвещенец ГБ	1569			19.0				58	57				-2	0
8	К. Алматы	Алматы қ. ГБ	1179			18.0				191	190	1.70	1.81	1.59	0	0
9	Бұтақ	Бұтақ ГБ	1475			22.0				249	249				0	0
10	Ү. Алматы	көл. 1.1 км жоғарыдағы ГБ	2654			12.0				322	319	4.25	5.36	3.41	+1	1
11	Ү. Алматы	Проходной ө. 2 км жоғарыдағы ГБ	1471			21.0				277	279				+5	*
12	Құмбел	Устье ГБ	2150			18.0				67	67				0	*
13	Проходная	Устье ГБ	1422			23.0				283	281	2.00	2.16	1.84	0	1
14	Терісбұтақ	Устье ГБ	1362			20.0				217	216	0.92	0.95	0.89	0	0
15	Қаскелең	Қаскелең ГБ	1133			25.0				296	295	7.65	8.18	7.55	+2	*
16	Түрген	Таутүрген ГБ	1054			22.0				122	121	12.1	11.9	11.4	-2	*
17	Есік	Есік қ. ГБ	1279			21.0				216	216				0	*
18	Талғар	Талғар ГБ	1199			21.0				322	321				+2	2
19	Үлкен Алматы көлі	Көлдің солтүстік жағалауында ГБ	2500	19.4	12.6					-33	-25				+10	*

Ескертпе:

* - деректер жоқ

Қазақстан аумағы бойынша жаңбыр генезисті сел қауіптілігі туралы Кеңес беру
«28» маусымға 2022 ж.

Облыстар	Сел қауіпті аудандар	Гидрометеорологиялық жағдай
Алматы	Іле Алатауы	Маусымдық қар сызығы биіктік бойынша жоғарылауда және климаттық қар сызығына жақын. Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Орта таулы аймақта топырақтың ылғалдануы азаюда, бірақ алдыңғыдай жоғары, биік таулы аймақта мүмкін болатын қалыптан тыс мөнге жақындауда. Таңертең және күндіз кей жерлерде өткінші жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Күнгеі Алатауы	
	Теріскей Алатауы	
	Жетісу Алатауы	
Жамбыл	Қырғыз Алатауы	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Күндіз кей жерлерде жаңбыр (1,0-3,0 мм), найзағай, бұршақ болады. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Талас Алатауы	
Түркістан	Талас Алатауы	Өткінші жаңбыр (1,0-5,0), найзағай, дауыл. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Өгем жотасы	Өткінші жаңбыр (1,0-4,0), найзағай, дауыл. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
Маңғыстау	Маңғыстау таулары	Жауын-шашын күтілмейді. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.
Шығыс Қазақстан	Тарбағатай	Түнде кей жерлерде жаңбыр (1,0-5,0 мм), найзағай. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.
	Сауыр	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Жауын-шашын күтілмейді. Жаңбыр генезисті сел қауіптілігі жоқ.
	Қазақстандық Алтай	Биік таулы аймақта қар жамылғысының еруі жалғасуда. Кей жерлерде жаңбыр (1,0-9,0 мм), найзағай, бұршақ. Мұндай жауын-шашынның түсуі жаңбыр генезисті селін қалыптастыруға алып келмейді.